

Geografische stereotypen zijn van alle tijden. Ze kunnen zeer nadelig uitpakken voor plekken en hun bewoners. Dat je er ook mee kunt lachen en zelfs geld verdienen bewees Dany Boon met de Franse kaskraker *Bienvenue chez les Ch'tis*. Of zijn film ook tot een beter begrip van de regio Nord – Pas de Calais leidt, valt echter te betwijfelen.

Beeld uit de film: *Eerste werkdag van de postkantoordirecteur in het noorden.* 'Waar gaan we lunchen?' 'Bij le Frietkot.' 'Le Frietkot? Wat een leuke naam voor een restaurant.' Daar aangekomen: 'Waar is het restaurant?' 'Daar.' 'Waar daar, dat is een caravan.' 'Ja, dat klopt: Le Frietkot.'

opvijzelen. De regio Nord – Pas de Calais en haar inwoners, les Ch'tis, waren al langer het centrale thema in zijn shows. Boon zet ze met een zekere liefde neer, maar vooral met veel zelfspot. Daarin staat hij niet alleen. Geografische stereotypen zijn een beproefd handelsmerk onder Franse komedianten (Fellag met Algerije, Gad met Marokko, en vroeger Fernandel met de Provence).

Het succes van het film heeft niet alleen Boon roem en geld opgebracht. Het stadje Bergues waar de film is gedraaid bezwijkt momenteel onder de Ch'timania. Het wordt overstroomd door toeristen die een ch'ti-toer willen maken. Hetzelfde gebeurde enkele jaren geleden in het Parijse Montmartre met

het café van Amélie Poulain, in het Engelse Oxford met Inspector Morse, in Amsterdam met Baantjer en in het Zweedse Ystad met Wallander. Het aantal toeristen in de hele regio ging flink omhoog, vermoedelijk mede vanwege de hoge benzineprijzen in de zomer van 2008, die de Franse zuidkust voor sommige Fransen onbereikbaar maakten. De makers van de Maroilles, een lokale kaas die

Bienvenue chez les Ch'tis Geostereotypen uitbaten én bestrijden gaat moeilijk samen

'L'enfer du Nord' roept bij sportliefhebbers vooral het beeld op van de wielerklassieker Paris-Roubaix – vanwege de kasseien een zeer zware race. Het verwijst echter ook naar de verschrikkelijke loopgraven van de Eerste Wereldoorlog en de barre leefomstandigheden in de mijnstreek van Noord-Frankrijk, zo krachtig verbeeld in de roman *Germinal* van Émile Zola. De laatste kolenmijn in de regio

ging op 21 december 1990 dicht (de laatste Franse kolenmijn in 2004) en de regio stortte zich op een grondige herstructurering. Dat lukt vooral Lille, met het HSL-station en de nieuwe buurt eromheen (ontworpen door Rem Koolhaas), de Kanaaltunnel, de status van Europese Culturele Hoofdstad in 2004, en een enorme daling van de werkloosheid tussen 1997 en 2007. Toch blijft de beeldvorming over de regio ronduit slecht.

Die reputatie baat Dany Boon uit in zijn film *Bienvenue chez les Ch'tis* (Welkom bij de Ch'tis, ooit een scheldwoord voor noorderlingen, nu eerder een geuzennaam), met de bedoeling de regio een beter imago te bezorgen. De film was een ongekend succes: 20 miljoen Fransen, een derde van de bevolking, gingen er in 2008 voor naar de bioscoop. Daarmee werd het de succesvolste film in Frankrijk ooit, na de *Titanic*. Hebben de kijkers bij die gelegenheid hun geografische kennis van de regio kunnen opvijzelen?

Noorden als straf

Het verhaal is simpel. De directeur van een postkantoor in het zonnige Zuid-Frankrijk solliciteert onder druk van zijn vrouw naar een post aan de Côte d'Azur. Om zijn kansen te vergroten doet hij alsof hij gehandicapt is. Hij wordt echter ontmaskerd en voor straf naar het noorden weggepromoveerd. Hij verwacht daar het ergste van de regen, de kou en de armoede, besluit zijn familie in het zuiden te laten en reist met lood in de schoenen af naar het noorden. Het eerste contact met zijn nieuwe medewerker verloopt moeizaam omdat die nauwelijks te verstaan is vanwege het 'ch'timi' dat hij spreekt, een Frans dialect uit het noorden. De vriendelijk-

heid en de gastvrijheid van de man ontvangt de directeur met argwaan. De film is een aanschakeling van grappige misverstanden waarbij clichés, taalgrappen en culturele verschillen tot komische situaties leiden. De clichés gaan zowel over het noorden en noorderlingen, als over het zuiden en zuiderlingen, over de posterijen (met de postbode als ultieme ambtenaar, die overigens met de ondergang bedreigd wordt door de privatisering), over uitgebluste huwelijken en dominante moeders. De film is ook een kritiek op de moderne samenleving en de *toujours plus*, die altijd maar meer willen. De directeur woont in Salon-de-Provence, een plek midden in de Provence die voor vele Parijzenaren en andere Noord-Fransen al aardig in de zonnige richting zit, maar zijn nooit tevreden vrouw heeft haar zinnen gezet op een chique badplaats aan de kust, Sanary-sur-Mer.

Ch'timania

Regisseur Dany Boon is muzikant en komediant en groeide op in Noord-Frankrijk. Waar de zuiderling een vertrouwde figuur is in de Franse komedie, is het noorden meestal het toneel van drama. Boon wilde laten zien dat je wel degelijk een komedie kunt maken in het noorden. Daarin is hij zeker geslaagd; er valt erg veel te lachen in de film. Daarnaast wilde Boon het imago van zijn geboorteregio

Het uitbaten van stereotypen blijkt te lonen.

Toeristen overstroomden afgelopen zomer Bergues. Het Belfort (hier tijdens het Vlaamse kindercarnaval) komt ook prominent voor in de film.

FOTO: PHILIPPE PERUSSEAU/SPA

een kleine rol speelt in de film, konden niet aan de explosief gestegen vraag voldoen. Het biermerk Ch'ti verkocht als nooit tevoren en frietkotten bloeiden op in heel Frankrijk.

Voetbalsupporters

De film had op zijn minst een merkwaardig effect op de beeldvorming. In *Bienvenue chez les Ch'tis* spelen ook wedstrijden van voetbal-

'Pedofielen, werkelozen, inteelt: welkom bij de noorderlingen.'

club Lens een kleine rol. Daardoor geïnspireerd voerden supporters van Paris Saint-Germain tijdens de (echte) finale van de Coupe de la Ligue 2008 in het Grand Stade de France een spandoek gericht aan tegenstander-club Lens met de tekst 'Pedofielen, werkelozen, inteelt: welkom bij de noorderlingen'. De Parijse club werd daarop een jaar uitgesloten van deelname aan de competitie. Jean-Marie Le Pen, de onvermoeibare leider van de extreemrechtse partij Front national, gaf als commentaar: 'De mensen in Nord – Pas de Calais ken ik goed en ze lijken niet op de helden in de film. Dat is logisch want zij zijn allebei Arabieren.' Het bracht hem de publiciteit die hij zocht. Le Pen kreeg veel kritiek op de manier waarop hij Dany Boon (auteur, regisseur en vertolker van de belangrijkste noorderling in de film) en Kad Merad (die de verbannen zuiderling speelt) vanwege hun afkomst als on-Frans neerzette. Anderen vielen over Le Pens gebrek aan kennis: Boon en Merad zijn, net als voetbalidool Zidane, geen Arabieren maar Kabyles, berbers uit het berggebied Kabylie in het noordoosten van Algerije!

Aperte onzin

Veel minder aandacht was er voor lokale protesten over de onzin in de film, vooral de verwarring van het Chtimi, een variant van het Picard, dat weer een variant van het Frans is, met het Vlaams, dat een Germaanse taal

Het vak met de voetbalsupporters van Paris Saint-Germain in het Grand Stade de France. Tijdens de finale van de Coupe de la Ligue 2008 houden ze een spandoek op gericht aan tegenstander-club Lens met de tekst 'Pedofielen, werkelozen, inteelt: welkom bij de noorderlingen'.

is. Het plaatsje Bergues, waar de film zich afspeelt, ligt in Vlaanderen en daar spreekt men geen Picard maar Vlaams. Het stadje heet voluit Bergues-Saint-Winoc oftewel Sint-Winoksbergen. Bovendien klopt het Picard in de film niet, want Boon zet overal ch bij, als een soort 'hyperpicardisme', wat een komisch effect kan hebben voor degenen die de taal kennen, maar wat buitenstaanders waarschijnlijk niet zullen herkennen als een overdrijving. Belangrijker kritiekpunt is dat het gebruik van het dialect in de streek in werkelijkheid marginaal is. Men spreekt heus geen Picard op het postkantoor. Frankrijk heeft juist een zeer sterke taalstandaardisering gekend, die enkel door accentverschillen en spaarzame lokale uitdrukkingen is overleefd. In het Franse Westhoek, waar het Vlaams tot in de 20ste eeuw de voertaal was, maakt men zich druk over de 'ch'timisation' van de Vlaamse cultuur. De film is het topje van de ijsberg; de regionale krant *La Voix du Nord* en de lokale radio *France Bleu Nord* duiden de inwoners van de Franse Westhoek die zich Vlaams noemen ook vaak als Ch'tis. Dany Boon is geboren in Armentières, een gebied iets verder naar het zuiden waar het chtimi wél gesproken werd. Hij is wellicht misleid door de wijdverbreide versimpeling dat alle noordelingen Ch'tis zijn.

De lokale overheid heeft echter minder gewetensbezwaren en maakt gretig gebruik van de populariteit van de film. Op de website www.bergues.fr wordt de stad aangeprezen als 'l'autre Bruges des Flandres'. Zonder twijfel zal het grote misverstand dat Ch'tis Vlamingen zijn en andersom, moeilijk te bestrijden zijn. Straks gaan de kinderen in Bergues zelf ook nog geloven dat hun voorouders Ch'tis waren.

Uit bezorgdheid over de bevestiging van al die stereotypen schreef de politicoloog Elise Ouart-Baratte het boek *Les Ch'tis, c'était les clichés* (De noorderlingen, dat waren de clichés). Volgens haar ontgaat de dubbele bodem van de filmgrappen de meeste kijkers die het noorden niet kennen. Ouart-Baratte vreest dat mensen de film letterlijk zullen nemen en dat Boons werk op de lange termijn het slechte imago van het noorden (aardig maar achterlijk, armoedig, alcoholist) alleen maar zal bevestigen. Feit is dat de regio beter, maar nog steeds relatief slecht scoort op veel economische en sociale indicatoren (inkomen, werkloosheid) en nog slechter op gezond-

Straks gaan de kinderen in Bergues zelf ook geloven dat hun voorouders Ch'tis waren.

heidsindicatoren (alcoholisme, hart en vaatziekten, kanker). De levensverwachting van noorderlingen is twee jaar korter dan het Franse gemiddelde voor mannen, en drie jaar korter voor vrouwen.

De hype rond de film lijkt inmiddels geluwd. In een opiniepeiling van het linkse weekblad *Le Nouvel Observateur* van begin 2009 bleek dat 62 procent van de respondenten vond dat de media te veel aandacht aan de film hadden geschonken. Wat dat betreft eindigde *Bienvenue chez les Ch'tis* net tussen de bevrijding van Ingrid Betancourt (60 procent) en de zwangerschap van minister van justitie Rachida Dati en de speculaties over de onbekende vader (67 procent). •

In de klas

De film is weinig geschikt voor het vak Frans, als je leerlingen tenminste niet wilt ontmoedigen. Want hun schoolfrans zou weinig helpen bij het begrijpen van de noorderlingen in de film. Wie hem vertoont moet zeker onderstrepen dat de situatie zwaar overdreven is en dat het juist erg meevalt met de accentverschillen in Frankrijk. In heel Frankrijk (tot in Tahiti) wordt standaard Frans gesproken, met slechts enkele verschillen in uitspraak (rollende 'r', verschillende klanken voor klinkers en diftongen) en wat regionale uitdrukkingen. De film is wel te gebruiken om de grotendeels verdwenen taaldiversiteit in Frankrijk over het voetlicht te brengen: de overheid heeft 75 talen geïnventariseerd in verband met de mogelijke ratificatie van het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (vele in overzeese gebieden).

Voor aardrijkskunde, maatschappijleer en geschiedenis kan vertoning wel een prima aanleiding zijn tot een discussie over geostereotypen in het algemeen, en meer in het bijzonder over de culturele diversiteit in Frankrijk en de culturele nabijheid tussen Ch'tis, Vlamingen en Nederlanders. Zeker zo interessant is de vraag of wij ook onze eigen noorden hebben. Is een dergelijke film over Oost-Groningen denkbaar? Of zijn de verschillen tussen Limburg en Friesland toch kleiner? En zouden wij er ook zo om kunnen lachen?

Ook leuk voor ons?

Je kunt je afvragen waarom de film ook in Nederland populair geworden is. De taalvondsten zijn lastig te vertalen, de dubbele bodem van rare gewoontes (deels waar, deels verzonnen) moeilijk te vatten. Vermoedelijk is het verhaal zelf grappig genoeg: man raakt verstrikt in zijn eigen leugens; een degelijke staaltje platte Franse komedie. Het is natuurlijk ook leuk om te ontdekken dat sommige Fransen erg lijken op Nederlanders, of in ieder geval op Vlaamse Belgen; ze halen patat bij een frietkot, viëren carnaval, wonen in steden met klokkentorens die zo in België kunnen liggen.

Daarbij kent ieder land zijn eigen noorden. Er is niets boven Groningen en in de Amsterdamse grachtengordel denken ze dat Amsterdam Noord tegen Siberië aan ligt. Noord-Engeland is voor Londen een onherbergzaam randgebied, net vóór de woestenij van Schotland, terwijl de Noord-Engelsen zich tekort gedaan voelen door de centrale overheid in het zuidoosten. Asielzoekers in Zweden vrezen een woning toegewezen te krijgen in het hoge noorden.

Toch kunnen geostereotypen over het noorden geleidelijk een heel andere bijklank krijgen. Sommige Noord-Italianen voelen zich tegenwoordig superieur aan de zuiderlingen. De Lega Nord was nog geen tien jaar geleden erg populair met een programma gericht op afscheiding van 'de paupers' uit het zuiden.

FOTO: JEAN-CLAUDE LOTHER - PATHÉ DISTRIBUTION